

Kənan Hacı

Roman
(əvvəli ötən sayımızda)

Bunları xatırlayanda Hacı İsgəndərin içindən üzütmə keçdi, yumruqları düyünləndi. Dərinləndən bir ah çəkdi, enli sinəsini dolduran qəm-qüssə de sanki bu ahla çöle çıxdı. Məsmə xanım erinin fikirli gəzib-dolandırığını hiss etmişdi, neçə dəfə xoş sözlə, qılıqla kişinin saqqızını oğurlayıb ondan nəsə öyrənmək istəsə də, hər dəfə cəhd i ugursuzluqla nəticələnmişdi. Hacı bərk adam idi, sərr verən deyildi. Onun narahat törvü arvadının da rahatlığını elindən almışdı, nigarənciliq qadını üzüb əldən salmışdı. Hələ də bir az əvvəl gördüyü dəhşəti yuxunun təsiri altında idi. Mircavad ağa ilə axşamkı söhbətləri ovqatını büsbüütən təlx eləmişdi. Bütün ölkə boyu müsəvatçı, pantürkist ovuna çıxmışdır. Kənddən də bir neçə adamı aparmışdır. Hacının da dinciliyi pozulmuşdu, narahatlıq oxun axıra qədər çəkilmış yayı kimi gərilməkdəydi.

Mircavad ağa Hacı İsgəndəre simsər adam idi, axşamkı çay süfrəsində ona ehtiyatlı olmayı tövsiyə etmişdi. Bir neçə gün əvvəl qara maşınla kənddə kabus kimi dolaşan hökümət adamları Ağanın da evində axtarış aparmışdır, axırdı heç nə tapmayıb çıxıb getmişdilər. Mircavad ağa o təydan gələn ağır seyidlərdən idi, imanlı, Allaha ibadət edən adam idi. O təydan gələnlərə həmşəri (həmşəhərli) deyirdilər, Mircavad ağa da həmşəriydi. O, Məşrutə inqilabının qəhrəmanı Sətərəxanın döyücülərindən olmuşdu. Məşrutə inqilabında feal iştirak edib və tuthatut başlayandan at belində bu taya qaçıb, gəlib Buzovna kəndində qərərləşib. Həmin gün onun bütün silahdaşlarının artıq soyumuş cəsədi Təbrizdə dar ağacında yellənirdi. Ata-anası, qardaş-bacılırı o təyda qalıb. Buzovnada karguzarlıqla məşğul olan Muxtar kişinin qızı Biki ilə evlənib, elə bu kənddə də yaşamağa başlayıb. Bu izdivacdan iki oğul, üç qız dünyaya gəlib. Murtuza, Müştəba, Möhtərəm, Ələviyyə, Xədicedə. Övladlarından heç birinə atalarının vətənini görmək qismət olmadı...

Böyükdən-kiciyə hamı bu bəstəboy, üzünürlü kişinin hörmətini saxlayırdı. Başına fəs qoyur, narın saqqalı saxlayırdı. Çox vaxt nəleyin geyərdi, alnında səcdəyə getdiyi möhürün izi qalmışdı. Balalarını dərziliklə dolandırırdı. Onu çugullamışdır ki, evində Quran var, molladır. Allahsızlar şəriət adamlarına rəhm etmir, bəzilərinin sürgünə yolları, bəzilərinin isə gülləleyiridilər. Kənd camaaati yığışıl Ağanı qorumsuđu, ‘o, molla deyil, seyid adamdır, dərziliklə dolanır’, - deyib onu aparmağa gələnlərin zənnini azdırılmışdır.

Ötən axşam Mircavad ağa ilə başmaqseyrinə çıxmışdır. Təkintisi yarımcıq qalmış Cümə məscidinin yanından keçəndə Hacı İsgəndər ayaq saxlayıb dərindən ah çəkdi. Sanki keçmiş zamanın axrasında düşmüşdülər

Müəllifdən

1918-ci ildə Qafqaz İsləm Ordusu Nuru Paşanın komandanlığı altında Azərbaycanın azadlığı uğrunda savaşanda Hacı İsgəndər özünümüdafiə batalyonu yaradaraq ermənilərə qarşı döyuşüb misilsiz fədakarlıq göstərərək Nuru Paşa tərəfindən ‘Xalq Qəhrəmanı’ ordeni ilə təltif edilib. Bolşeviklər hakimiyətə gəldikdən sonra Hacı İsgəndər daim təqib altında olub. Onu ölümdən o dövrə Azərbaycana rəhbərlik etmiş Ruhulla Axundov xilas edib. 1937-ci il represiya zamanı Ruhulla Axundova birlikdə Hacı İsgəndər də həbs edilib, həbsdə olduğu müddədə ona erməni müstəntiqlər tərəfindən amansız işgəncələr ver-

lib. Ağır işgəncələrə dözməyən Hacı İsgəndər həbsxanada vəfat etsə də, onun meyitini ailəsinə verməyiylər. Hacı İsgəndər məzəri olmayan qəhrəmanlarımızdandır. ‘Hacı İsgəndər’ romanı bu böyük türk kişisinin həyat və döyüş yolundan bəhs edir və bu mövzuda yazılan ilk romanıdır.

Hələ uzun illər bundan öncə Buzovna qəsəbəsinin axundu, ilahiyyatçı alim, şair Hacı Soltan Əlizadənin ‘Azərbaycan dərvishləri və rövzəxanları’ kitabında Hacı İsgəndər haqqında məlumatə rast gəlmışdım. O zamandan fövgələdə iradəyə, qəhrəmanlıq xüsusiyyətlərinə malik olan bu şəxsiyyətin ömür yolu diqqətimi çəkməmişdir. Nə vaxtsa onun haqqında irihəcmili əser yazacağımı düşünmürdüm.

ve Cümə məscidi bu gündən dəha çox dünəne aid olmayı ilə bu iki dostu məkanca da ötənlərə aparıb çıxmışdı. O vaxt daş karxanaları xüsusi adamlar tərəfindən idarə olunurdur. İstənilən imkanlı şəxs karxana aça bilərdi,

yirlər heç evdə-eşikdə də onu yorğan-döşəkdə görən olmayıb. İmran kişinin ‘aforizmlər’indən biri də bu idi: “Uzun ömür yaşamaq istəyirsinizsə, çoxlu soğan-sarımsaq yeyin”. Uşaqlar onun bu sözünə gülüşürmüşlər. Ülgü-

Sonrakı illərdə onunla bağlı xeyli maraqlı faktlar əldə etdim və Hacı İsgəndərin Cümhuriyyət tariximizdə müstəsna rolü, ığidiliyi, mərdiliyi, Nuru Paşa kimi bir sərkərdənin rəğbətini qazanması və faciəli təleyi məni bu əsəri yazmağa sövq etdi. Əlbəttə, bu əsər yazılımadan öncə Hacı Soltanın təşəbbüsü ilə onun yaşadığı evin qarşısına xatira lövhəsi vurulub, televiziya verilişlərində haqqında sütjetlər gedib, tədbirlər keçirilib. Hacı İsgəndərin geniş xalq kütləsinə tanidilmişində onun böyük xidmətləri olub. Bu romanın yazılması da Hacı İsgəndərin adının yaddaşlarda qalması üçün növbəti bir təşəbbüsdür. Düşünürəm ki, bu cür şəxsiyyətlər hər zaman xatırlanmalı, onların keçdiyi ömür yolu gələcək nəsillər

üçün örnək olmalıdır. Əsəri yazarkən Cümhuriyyət tariximizlə bağlı çoxlu sayıda kitablar oxudum, arxiv materiallarıyla tanış oldum, bu da mənə romanı yazmaqdə yardımçı oldu. Bu roman tarixi sənədlər əsasında yazılışa da, hər haldə bədli əsərdir və yazılıçı təxəyyülündə geniş istifadə olunub.

Kitabın araya-ərsəyə gəlməsində böyük əməyi olan həyat yoldaşım, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İlhamə Haciyevaya, Qafqaz Müsəlmanları İdarəesinin Xəzər rayonu üzrə qazisi, tədqiqatçı alim Hacı Soltan Əlizadəye, Azərbaycan Yaziçilər Birliyinin Xəzər bölməsinin sədri, şair-qəzəxan Arif Buzovnaliya xüsusi təşkükürlərimi bildirirəm!

- Allah bələlərini versin!
Ağa hiddətlə Allahsızları lənetlədi.

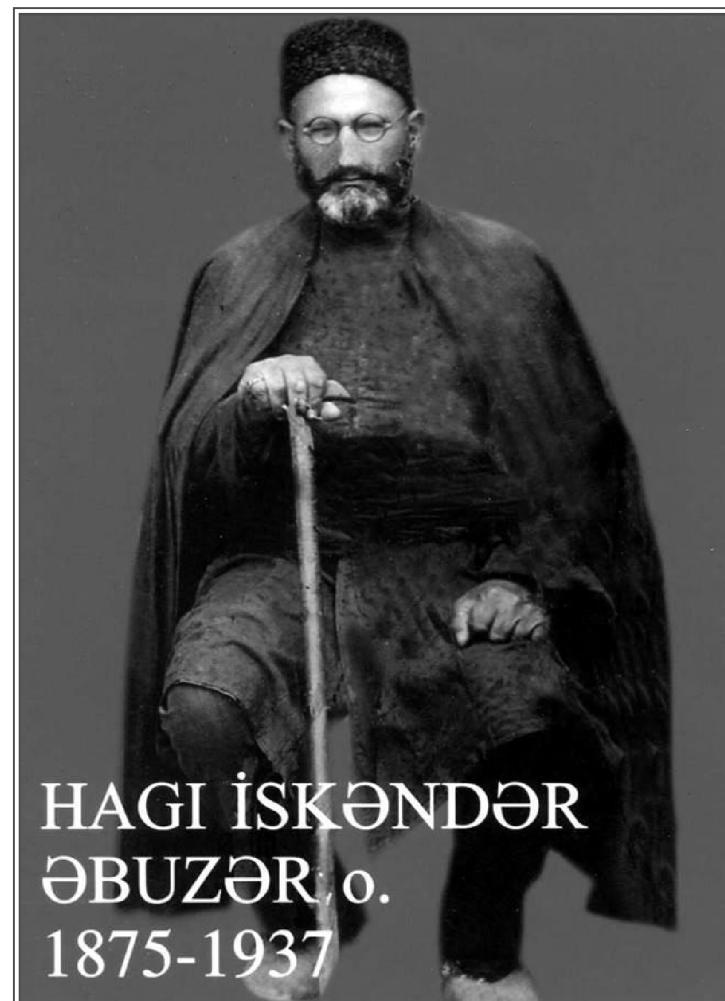
Hələ Allahsızlar dövrən sürürdü, hakimiyət müvəqqəti olaraq şeytanın elinə keçmişdi. Cümə məscidinin minarələri Həzərət Abbasın qolları kimi qələm olmuşdu, ahi minarə kimi göye ucalmışdı. O ah bir gün Allahın evini anbara çevirənləri tutacaqdı.

Tuthutut başlayanda birinci elə Axund Kamiyabı həbs etmişdilər. O, Qum şəhərində dini təhsil almış savadlı ruhanilərden idi. Söyləyirək ki, Kamiyab azan verərən, mərsiyyə oxuyarkən onun qüvvətli, sağlam səsi Bakının bir neçə qıraq kəndinə yayılmış. Onun yanılıq səsi qəm, kədər selabına dönüb dinləyənlərin ürəyinə axmış. “Zəminxarə”, “Humayun” üstündə oxuduğu qəsidişələr dönyanın familiyindən, gərdişi-dövrən vəfəsizliyindən bəhs edir, dinləyicini sarsıdırımis.

Axund Kamiyab əlsiz-ayaqsızlıqlara, kasib-füqəraya əl tutar, ianələr edərmiş. Xasiyyətə mülayim, ucaboy, enlikürək adam imiş, əyninə arxalıq cuxa geyər, başına araxçın qoyarmış. O, həm də el içində mahir xalq tabibi kimi tanınmış. Yüzlərə xəsta onun əlindən şəfa tapmışdı. O, insan bədənina yoluşmuş müxtəlif mərəzləri çöl çičəkləri ilə, təbii bitkilərlə zərərsizləşdirir, xəstəni sağladarmış. Bir gün Ağa möhkəm azarlamışdı, evdəkələr fikirləşib ki, adıca soyuqdəymədir, keçib gedəcək, amma kişinin vəziyyəti günbəgün ağırlaşırı, qızdırma onu tamam haldan salmışdı. Oğlu Murtuza gəlib atasını bu vəziyyətdə görünce dedi ki, kişini sağaltsa Mirzə sağaldaçaq. Mirzəni gedib evindən gətirdilər, alicanab bir adam idi, danişanda heç kəsin üzünə baxmırı. Uşaqlar evdə piçildəşirdi: ‘Bu kişi həkimdən çox mollaya oxşayır. İraq olsun, qardaşım atamın üstüne mollə gətirib-nədir?’ Mirzə danişdinqa qızlar diqqətlə onu dincəyib gördülər ki, o, heç də mollə deyənləri demir, cürbəcür bitkilərdən hazırlanın məlhəmlər haqda təmkinlə izahat verir, onların faydaları haqqında danişir. Mirzə dediklərini bir kağız parçasına yazıb Murtuzaya verdi və tapşırı ki, dedikdərimə mütləq əməl edin. İkicə günə kişi sap-sağlam olub ayağa qalxacaq. Onun yazdığı bitkiləri əldə etib məlhəm hazırladılar, Ağa o dərmanları qəbul etməyə başladı. Ağa Mirzənin dediklərinə siddiqürəkden inanmışdı. Doğrudan da səhərisi günü Ağanın qızdırması düşdü, iştahası açıldı.

(davamı gələn sayımızda)

Hacı İsgəndər

HAGI İSKƏNDƏR
ƏBUZƏR o.
1875-1937

la dilini kəsib camaata göstərir, mis, dilindən bir damcı qan axmadığını görən adamların heyətindən gözü böyüyürmüş. İmran kişinin belə sehrbazlıqlarını saymaqla qurtaran deyil. Oturanda da bir qızunu yeyib dururmuş. Böyükər nadinc uşaqlarını İmran kişinə adı çəkiləndə qadınlar yaşmaqlanarmış. Deyilənə görə, çox zəhmlili baxışları varmış. Mircavad ağa onu belə xatırlayırdı.

- Necə yadimdə deyil? Zalim oğlu xam at kimi idi, ram eləmək olmurdu. Mən ömrümüzə o cür qüvvətli adam görməmişəm. Ovsunçuluğu əməlli-başlı möcüzə idi. Deyirlər bir dəfə körpə uşağı ilanın əlindən qurtarıb.

- Hə, Isabalanın oğlu üç aylıq imiş, kişi xırmandı olub, arvad da həyat-bacada qurdalanırmış. Girişib evə, uşaqın yürüyündə qırıvrlımlı ilan görüb. Vay-şivən

sa, ilan yüyürkən sürüşüb düşür. Uşaqın anası özünü yeyib-tökürmüş ki, bəs ilan yene qayıdacaq, gərek onu öldürəydi. Kəbleyi qayıdib ki, o ilan bir də bu həyətə gəlməyəcək. Isabalanın oğlu indi maşallah, yekə kişidir. O vaxtdan o həyətə ilan gəren olmayıb. Allah o kişiyə rəhmət eləsin!

Mircavad ağa Hacının danişdiyi əhvalatın təsiri altındaydı, dərin fikrə getmişdi.

- Elə bu məscidin tikintisində onun böyük əməyi olub. Rəhmətinə bu dünyada qazanıb gedib. Allah bu kafirlərə lənət eləsin! Alılahın evini anbara döndərdilər.

- Ağa, sən özün Allah şahidi-sən, mən o vaxt bu məscidi tikdərib başa qatdırmaq isteyirdim. Ermənilər məni çugulladı, bolşeviklər tökülb gəldi üstümə. İmkan vermədilər bu işi başa çatdırıbm.